

Gamle tannlegeinstrumenter fremdeles moderne

Av tannlege Johnny Grøthe

På de mest uventede steder kan du snuble over gjenstander og minner relatert til tannlegevirksomhet. Som når du rusler rundt på et gammelt ærverdig slott i Danmark – fra tidlig middelalder – og blant pent oppstabelt gammelfint porselen og sølvbestikk i skap og skuffer i en spisesal plutselig finner et par skrin med gamle tannlegeinstrumenter. Det kan hende deg på Voergård Slott ved Flauenskjold i Dronninglund kommune nord på Jylland.

Instrumentene har tilhørt den kjente franske kirurg Jules Péan (1830–98). Selv var han ikke noen gang på besøk på slottet; han var svigerfar til den siste eieren av slottet, greve E. Oberbech-Clausen, og *han* tok instrumentene dit.

Jules Péan oppfant og har fått sitt navn knyttet til det sakslignende klemmeinstrumentet som kalles peang og som brukes til å klemme igjen blødende blodårer under operasjoner.

«TANNLEGER» OPPLÆRT I PARIS •

Før tannlegene ble egen yrkesgruppe var det oftest leger som utførte tannbehandling. Utdannede leger brukte gjerne betegnelsen kirurger, og de var ofte knyttet til militæretaten. I og med at behandling utover medikamentbruk som regel var av kirurgisk art, var det forståelig at denne yrkesgruppen tok hånd om slik behandling. I tidsperspektiv dreier dette seg om tiden fra begynnelsen av 1700-tallet til bortimot slutten av 1800-tallet. De første norske «tannlegene» – på begynnelsen av 1800-tallet – fikk trolig sin opplæring i Paris. De importerte selv sine remedier, vesentlig forskjellige tinkturer og dråper.

Allerede fra begynnelsen av 1700-tallet hadde utenlandske leger hatt korte opphold i Norge, og de kunne tilby også andre behandlinger enn uttrekninger. I «Norske Inteligenz Sedler» i 1830 anbefales det «at henvende

Øverst: Professor Jules Péan slik han fremstilles på maleri i kirkesalen på Voergård Slott. Foto: Johnny Grøthe. Nederst: Voergård Slott er omgitt av Danmarks bredeste vollgraver. Foto: Axel Søgaard.

sig til en chirurgus, naar man vil have rensset Tænderne for Tandsten». Den første som drev regulær tannlegepraksis i Norge var trolig Nicolaus Christian Nagel, sønn av en «stadskirurg» i Kiel, han var utdannet lege (kirurg) og ansatt som militær korpslege. Fra 1832 har vi opplysninger om hans praksis da han reklamerte for sine nylig hjemtatte «ægte parisiske Tanddraaber «Creosole Billard», som skal være probate mod Tandpine og caries av Tænderne».

MISTENKELIGE TANNLEGER • I «Skilings-Magazin» i 1839 advares det mot «at benytte Tandlægenes Tandtinkture, Tandopiater, Tanddraaber og flere sammensetninger med Tand, de er altid mistænkelige og bør ikke brukes uden en Læges Forskrift. Ved alvorlige Til-

fælde af Tandsmerte bør man altid tage sin Tilflugt til en forstandig Læges Hjælp og saa lidet som mulig befatte sig med de omreisende Tandlæger, der ikke sjelden ikke have den ringeste Kundskab om de dele, hvis Sygdomme de paatage sig at helbrede».

BERLIN OVERTAR ETTER PARIS • Fra midten av 1800-tallet ble det mer vanlig at norske tannleger tok et studieopphold i Berlin, men kontakten til franske læresteder og fransk faglig miljø ble holdt vedlike. Forholdene i Danmark på dette tidspunkt har jeg ikke prøvd å finne ut av, men det er rimelig å tro at vår franske venn Jules Péan hadde danske kontakter selv om han ikke praktiserte i Danmark. På den annen side vet vi at han behandlet medlemmer av den rus-

I det ene skrinet ser vi bl.a. hebler til ekstraksjonsbruk, de er helt like våre dagers instrumenter, det samme gjelder ekstraksjonstengene på det andre bildet, der ser vi også (oppstilt på høykant) et par av de instrumentene Jules Péan konstruerte, de kalles etter han «peanger». Foto: Johnny Grøthe.

siske tsarfamilien. I Paris var Péan tilknyttet det internasjonale sykehuset.

RIKE KUNSTSAMLINGER • Tilknytningen til Voergård Slott har denne bakgrunnen: Danske E. Oberbech-Clausen var født i Nyborg, men kom som ganske ung mann til Frankrike. Der gikk han over til den katolske tro og giftet seg med enken etter greve Chenu-Lafitte, hun var datter av Jules Péan. Oberbech-Clausen ble selv utnevnt til romersk riksgreve. Han og greveenken var barnløse, og da hans kone døde, solgte han sine franske vinslott. Han kjøpte Voergård Slott i 1955 og overførte de store kunstsamlingene familien hadde, til Voergård. Når de opprinnelige bygningene på slottet ble oppført, vet vi ikke, men det må ha vært i tidlig

middelalder. Opp gjennom århundrene er slottet blitt påbygget flere ganger, perioder med forfall og restaurering avløste hverandre inntil greve Oberbech-Clausen gjennomførte en storstilet restaurering av slottet etter sin overtakelse.

Da Oberbech-Clausen døde i 1963 hadde han bestemt at slottet med sine store kunstsamlinger skulle være offentlig tilgjengelig. Kunstsamlingene omfatter malerier, skulpturer, porselen og antikke møbler av både historisk og kunsthistorisk verdi. Således kan vi se det porselenet som ble bestilt spesielt til Ludvig XVI og Marie Antoinette da det franske kongepar satt fengslet i Templetårnet i Paris under den franske revolusjonen. Malerier finnes av de mest kjente europeiske malere som Rubens, Rafael og Goya.

SOM DAGENS INSTRUMENTER • I samlingen inngår også de nevnte skrin med Jules Péans instrumenter. De omfatter både kirurgiske instrumenter og instrumenter beregnet til mer konserverende behandling. I og med at Péan var født i 1830, er det rimelig å anta at hans odontologiske praksis startet omkring midten av 1850-årene. Instrumentene er ikke ulike våre dagers, særlig instrumenter for ekstraksjoner og andre kirurgiske inngrep. Og de instrumentene som bærer hans navn, er fortsatt i daglig bruk under operasjoner verden rundt. På et glassmaleri har Péans peanger fått en fremskutt plass, og i slottets kirkesal henger et stort maleri av han.